

Onder toezicht van justitie: ervaringen van betrokkenen.

Het ontlasten van de gevangenis. Het beperken van recidive. De strijd tegen de straffeloosheid. De kosten reduceren. De detentieschade beperken.

Delphine Vanhaelemeesch^a

^a Aspirant, Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (F.W.O.-Vlaanderen), Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent (Corresp.: Delphine.Vanhaelemesch@UGent.be).

Diverse redenen worden aangehaald om het gebruik van alternatieven voor de gevangenisstraf te motiveren en te verantwoorden. Huidige alternatieven waarbij toezicht uitgeoefend wordt op de veroordeelde zijn divers, gaande van probatie, werkstraf, elektronisch toezicht, beperkte detentie, voorlopige invrijheidstelling, voorwaardelijke invrijheidstelling, ter beschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank tot invrijheidsstelling op proef. In België wordt, gezien het frequente gebruik en de vooropgestelde quota, gretig gebruik gemaakt van deze mogelijkheden (FOD JUSTITIE, 2011). Deze alternatieven zijn bijgevolg niet meer weg te denken uit het huidig justitieel systeem. Acties worden ondernomen om voorgaande inspanningen verder uit te bouwen en het gebruik op te drijven (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013). Gezien de bestaande realiteit, is het interessant om te onderzoeken hoe deze manieren van supervisie door justitie ervaren en gepercipieerd worden door diegenen die er mee in aanraking komen. Een literatuurstudie werd uitgevoerd om na te gaan in welke mate diverse (betrokken) partijen (zijnde de veroordeelde, de naastbestaanden, de slachtoffers en de maatschappij) in Belgisch onderzoek bevestigd worden aangaande hun beleving en hun visie.

1. De veroordeelde: de stille stem

Ondanks diverse studies over het Belgisch supervisie systeem (of onderdelen ervan) is het opvallend dat de personen die er onderwerp van uitmaken vaak worden vergeten, ondanks de bestaande idee dat een straf pas ten volle begrepen kan worden

als de ervaring van diegene die de straf ondergaat, wordt belicht (MAIR & NEE, 1990; MARTIN, HANRAHAN, & BOWERS, 2009; ROBERT, 2011). Zij zijn de ervaringsdeskundigen bij uitstek en hun beleving zou daarom op zijn minst mee in rekening moeten worden genomen. Hun beleving kan bijdragen tot het reduceren van de talrijke bestaande mythes en incorrecte veronderstellingen over daders en straffen.

De weinig bestaande belevingsstudies kunnen opgesplitst worden in twee groepen: evaluatieonderzoeken en belevingsonderzoeken.

1.1. Evaluatieonderzoek

De ervaring van veroordeelden komt aan bod in evaluatiestudies van de beginfase van een nieuwe supervisieform. In deze onderzoeken wordt hun ervaring bevestigd in functie van het beantwoorden van de evaluatieve onderzoeksvraag. Deze studies zijn minder doorslaggevend en geven een eerder beknopt en oppervlakkig overzicht van de ervaringen van veroordeelden. Desondanks is het belangrijk ook deze te vermelden, omdat ze toch een idee geven over hun beleving. Voorzichtigheid is echter geboden ten aanzien van deze resultaten gezien de context van het onderzoek (een pilootproject). In België zijn er twee evaluatiestudies waarbij de visie van de veroordeelde wordt belicht. Vooreerst is er de kwalitatieve procesevaluatie van STASSART (2000) inzake het pilootproject elektronisch toezicht (ET). Tijdens het onderzoek werd nagegaan of ET een nuttig alternatief was voor de gevangenisstraf. Naast de 18 semigestructureerde interviews met onder toezicht gestelden, werd geprobeerd om de huisgenoten te bevragen, wat echter onmogelijk of onwenselijk bleek. De resultaten tonen aan dat ET in de beginfase diverse (on)bedoelde neveneffecten had zoals de fysieke, psychische en financiële gevolgen en de invloed op huisgenoten. De meeste ervaren ET als een straf, soms zelfs als punitiever dan een gevangenisstraf.

De tweede evaluatiestudie is de kwantitatieve en kwalitatieve procesevaluatie van de drugbehandelingskamer (DBK) van COLMAN *et al.* (2011). De onderzoekers vonden het belangrijk om, met het oog op het beantwoorden van de vraag of dit project werkte, de ervaring en de visies van alle

betrokken partijen te bevragen. De resultaten wijzen op sterktes en zwaktes. In het algemeen hadden cliënten van de DBK een positief gevoel bij het project. Ze zien het als een kans om hun leven terug op rails te zetten, waarbij de gevangenisstraf wordt ontlopen. Ze beschouwen het niet als een straf. Ze zijn positief over het interactieve karakter en het menselijk gezicht van de rechter. Naast deze voordelen, werden ook nadelen vermeld zoals gebrekkige informatie en vele afspraken en voorwaarden, die voornamelijk in het begin moeilijkheden creëerden.

1.2. Belevingsonderzoek

De onderzoeksvraag van sommige studies focust expliciet op de beleving.

VANHAELEMEESCH & VANDER BEKEN (2012) deden met het oog op het begrijpen van de ervaring van onder ET gestelden een belevingsonderzoek. Hun respondenten ervaarden ET als veel beter dan de gevangenisstraf, maar niet in alle omstandigheden en niet voor alle respondenten. De beperkingen van ET, vanuit het standpunt van de veroordeelde, waren voornamelijk van psychologische aard en daardoor weinig zichtbaar. Dit alternatief veroorzaakte bij sommigen een mentale druk (stress, verleidingen en angst), beïnvloedde hun sociaal leven en kon leiden tot stigmatisering. Deze nadelen overstegen de diverse voordelen van ET (in vergelijking met de gevangenisstraf) niet. De respondenten vermeldten een punitieve invloed op hun leven (en dat van anderen) en wezen op het constructief karakter. Sommigen zagen ET als beter dan de volledige vrijheid of een andere alternatieve modaliteit: het stimuleerde hen weg te blijven van criminele vrienden, meer thuis te blijven en begeleiding te volgen. Dit toont aan dat een geïndividualiseerd programma een belangrijke bijdrage kan zijn met het oog op re-integratie.

DANTINNE *et al.* (2009) evalueerden de werkstraf aan de hand van de beleving van de veroordeelde. Hun kwantitatieve survey werd aangevuld met data uit kwalitatieve interviews met werkgestraften. Zij accepteerden de werkstraf als straf (en waren blij een zwaardere straf te vermijden), maar na verloop van tijd ontwikkelden ze een meer kritische visie. Ze hadden moeite met het volbrengen van de werkstraf en de ervaren beperkingen. Het was duidelijk dat hun ervaring op de werkplaats

en de invloed ervan op hun persoon divers was. Ze zagen het als een mogelijkheid om hun sociale positie te versterken, wat eveneens wijst op het constructieve karakter van de werkstraf. De positieve evaluatie van werkgestraften kan gerelateerd worden aan de motivatie van de veroordeelde, alsook aan de ontvangst op de werkplaats en de geboden mogelijkheden om positieve relaties en zelfvertrouwen verder uit te bouwen.

Een ander belevingsonderzoek heeft betrekking op probatie (BARTHOLEYNS, 2012). Er werd nagegaan hoe probanten tijdens de probatie het contact met justitie ervaren en beleven. Het proces van decontextualisering, waarbij twee elementen naar voor worden geschoven, werd door sommigen als een probleem beschouwd. Ten eerste was er de problematische en inadequate aard van de 'dader-slachtoffer dichotomie', inherent aan het strafproces. Zonder het leed van slachtoffers te willen minimaliseren werd aangetoond dat de ervaringen van veroordeelden en slachtoffers weinig verschilden. Veroordeelden hadden bijvoorbeeld ook nood aan erkenning. Ten tweede was er de onmogelijkheid van het strafrechtelijk beleid om het oplossen van problemen ten gevolge van de misdrijven (zoals ontgoocheling, onzekerheid en stigma) te vereenvoudigen of de rechtspositie te herstellen. Veroordeelden zeiden dat ze lijden en diverse sociale kosten ervaren, zonder een klaagzang aan te heffen. Ondanks de aangehaalde negatieve ervaringen, werd probatie als een kans beschouwd. Tenslotte is er de kwalitatieve studie van DEWREE, DE RUYVER, VERPOEST & COLMAN (2008) betreffende de toepassing en uitvoering van alternatieve maatregelen en straffen voor druggebruikers. Druggebruikers werden gevraagd naar hun houding ten aanzien van deze straffen en factoren die hierin een rol spelen. Het bestaan van deze alternatieven werd als belangrijk en positief beschouwd, wat niet betekende dat verbeteringen onmogelijk worden geacht. Ze zagen het als een kans, die niet noodzakelijk werd geassocieerd met verandering. Sommigen zagen het als een mogelijkheid om een nieuw leven uit te bouwen, anderen daarentegen als een louter ontsnappen aan een gevangenisstraf. Deze alternatieven werden (in vergelijking met een gevangenisstraf) niet als straf ervaren. We kunnen concluderen dat het beperkte onderzoek dat focust op de beleving van veroordeelden

interessante resultaten vertoont. De veroordeelden ondergaan verschillende vormen van supervisie, maar gelijkaardige ervaringen worden vermeld. Ze zien en ervaren bijvoorbeeld het toezicht als een kans om een nieuw leven op te bouwen en ze zijn blij de gevangenis te ontlopen. De persoonlijke motivatie blijkt belangrijk te zijn.

2. De naastbestaande: de onbestaande stem

Studies die focussen op de beleving van naastbestaanden zijn haast onbestaande. Er lijkt een onuitgesproken akkoord te bestaan dat hun visie irrelevant is. Het is echter zo dat de beleving van diegene die beïnvloed wordt door de straf, een volledige appreciatie mogelijk maakt van het bestaan van eventuele (on)bedoelde neveneffecten. Enkele onderzoekers (BEYENS, BAS, & KAMINSKI, 2007; ROBERT & STASSART, 2009; VANHAELEMEESCH & VANDER BEKEN, 2012) wezen op het belang om de ervaringen van deze onschuldige derde partij te bestuderen zodat een beeld gecreëerd kan worden van de invloed van deze sanctie op hun leven en de rol die zij spelen in de tenuitvoerlegging van een straf. Momenteel voeren VANHAELEMEESCH en VANDER BEKEN een onderzoek uit naar de beleving van huisgenoten van personen onder ET. De beleving van 30 huisgenoten wordt geanalyseerd om meer te leren over de invloed van dit alternatief op hun leven.

3. Slachtoffers: de vergeten stem

De punitieve noden met betrekking tot de veroordeelde – in de zin van individuele gevoelens van wraak en vergelding – inherent aan de slachtoffer ervaring, dienen niet bevestigd te worden. Een meer gedifferentieerd beeld van de punitieve verwachtingen en noden van individuele slachtoffers binnen de justitiële context en de wijze waarop het justitieel systeem er mee omgaat is interessanter (AERTSEN, 2011). Het algemene beeld over slachtofferschap komt niet noodzakelijk overeen met de situatie en de ervaringen van daadwerkelijke slachtoffers. Het is daarom belangrijk om slachtoffers zelf te vragen naar hun ideeën en visies.

AERTSEN (1993) deed een kwalitatieve studie met slachtoffers van ernstige misdrijven (n=50). De meerderheid (56%) verkoos een strenge punitieve reactie, terwijl de anderen voorstander waren voor herstel of een combinatie van straf en herstel.

Naast deze studie vond een recente kwalitatieve inductieve studie plaats bij het NICC (LEMONNE, VAN CAMP, VANFRAECHEM, & VANNESTE, 2007; VAN FRAECHEM, LEMONNE, & VANNESTE, 2010) inzake de ervaringen en verwachtingen van slachtoffers van (ernstige) misdrijven ten aanzien van de strafrechtsbedeling. LEMONNE *et al.* (2007) toonden aan dat een straf, en in het bijzonder de gevangenisstraf, voor het slachtoffer een belangrijkere vorm van erkenning van de ernst van de feiten en het lijden dat zij doorstonden betekende dan een schadevergoeding. Sommige slachtoffers zagen de straf als een bescherming van de maatschappij, terwijl voor anderen de gevangenisstraf geen oplossing bood voor hun rouwproces of zoektocht naar antwoorden. De diversiteit in de visie van de slachtoffers was duidelijk. Enerzijds waren er slachtoffers die straffen te soft vonden en die zouden verzwaren om het ontradend effect ervan te vergroten. Anderzijds waren er slachtoffers die denken dat straffen niet te licht zijn, maar vooral onaangepast. Zij zagen de gevangenis niet als oplossing en vonden dat er alternatieven voorzien moeten worden. Deelname aan een bemiddeling vormde voor de meeste slachtoffers een goede aanvulling op het huidige gerechtelijk systeem, omdat het klassiek systeem niet altijd een afdoend antwoord voorzag. Belangrijk was dat ze geïnformeerd worden over de opgelegde straf.

Op basis van deze studies merken we dat de geïnterviewde slachtoffers niet zo punitief zijn zoals gedacht. Sommige slachtoffers staan open voor alternatieve straffen en erkennen er positieve effecten van, op voorwaarde dat ze voorafgaand goed geïnformeerd worden. Een beperking van de vermelde onderzoeken heeft betrekking op de steekproef. Deze zijn klein en niet divers, wat kan leiden tot een eenzijdige (en meer positieve?) visie.

4. De visie van de maatschappij: opsluiten en de sleutel weggooien?

De idee bestaat dat de maatschappij meer en strengere straffen wil, maar de mate waarin dit realiteit is kan in vraag gesteld worden. Sommige Belgische studies bevragen de samenleving over hun visie over straffen. Kernbevindingen van 'publieke opinie-onderzoek' tonen aan dat mensen ambivalent zijn betreffende straffen en justitie,

wat betekent dat een karikaturale conclusie over de publieke opinie niet aan de orde is.

De justitiebarometer staat centraal binnen de bevraging van de Belgische bevolking betreffende hun visie op de werking van justitie en vormt de basis voor twee andere studies. Aan de hand van een telefonische enquête bij een representatieve steekproef van de Belgische bevolking wordt gepeild naar hun tevredenheid inzake het functioneren van justitie. Uit de drie bestaande afnames (PARMENTIER, VERVAEKE, GOETHALS, & DOUTRELEPONT, 2004; SIGNIFICANT GfK, 2007, 2010) kan, op basis van de vraag met betrekking tot alternatieve sancties, afgeleid worden dat openheid bestaat ten aanzien van alternatieve sancties. In 2002 waren de burgers iets positiever dan in 2007 (79% vs 67%). Deze studie is echter niet zonder beperkingen. De beperkingen bestaan voornamelijk in hoofde van de gebruikte methodologie: er wordt gebruik gemaakt van een telefoonbestand van alle niet-geheime, vaste telefoonnummers in België. Dit betekent dat de kans bestaat op een selectieve uitval (burgers met enkel een gsm-nummer of privé-nummer). Daarnaast blijft het rapport beperkt tot een reproductie van frequenties en tot enkele bivariate analyses. De uitdaging van wetenschappelijk onderzoek bestaat er in om na te gaan hoe deze visies tot stand komen en dus verklaard kunnen worden. In 2004 werd een kwalitatief onderzoek opgezet met focusgroepen om de resultaten van de eerste survey (2002) beter te begrijpen (GOETHALS, VAN AERSCHOT, & WYSEUR, 2005). Ten slotte startte in 2007 een andere studie op basis van de vragenlijst van de justitiebarometer. VERFAILLIE (2011) toont hiermee aan hoe een etnografisch onderzoeksdesign kan helpen om met de ambivalentie van personen om te gaan en hoe dergelijk design kennis kan bijbrengen over de totstandkoming van opvattingen.

Naast onderzoek gerelateerd aan de justitiebarometer hebben twee andere studies aandacht voor de visie van de publieke opinie. Één ervan is een marktonderzoek met een specifieke insteek: advies geven over het communicatiebeleid vanuit de overtuiging dat een betere communicatie met betrekking tot alternatieve sancties zou leiden tot een betere bekendheid en een expansie van de toepassing (COLLE, 2000). De bevraagde Belgische burgers (n=1006) waren positief over alternatieve

sancties, wat openheid toonde voor deze alternatieven. Desalniettemin bleek uit het onderzoek dat er nog werk was inzake de voorlichting en sensibilisering: er was onduidelijkheid als het op precieze kennis aankwam. Ten slotte legde BEYENS (2000) in het kader van haar empirische studie eenzelfde case voor aan zowel leken (toevalsgewijze steekproef van de Belgische populatie) als aan 27 rechters. Ze wou zicht krijgen op de publieke opinie inzake straffen en hun openheid ten aanzien van alternatieve sancties. Uit haar studie bleek dat justitiële autoriteiten over het algemeen een meer punitieve houding hadden dan de leden van de samenleving. Leken kozen vaker voor een alternatieve straf, wat opnieuw de bestaande openheid aantoont. Hierbij dient echter vermeld te worden dat een punitieve en vergeldende houding aanwezig bleef: de burgers opteerden voor de zwaarste alternatieven.

5. Algemene conclusie

De bedoeling was na te gaan in welke mate de stem van (betrokken) partijen aan bod komt in bestaande nationale supervisiestudies. Ondanks het belang om eerstelijns ervaringen mee in rekening te nemen, merken we op dat de visie en beleving van betrokkenen onbestaande is of onderbelicht wordt. Tijdens de literatuurstudie werd duidelijk dat er weinig onderzoek focust op hoe supervisie wordt ervaren door diegenen die er onderwerp van uitmaken of hoe het gezien wordt door andere die er door beïnvloed worden (zoals naastbestaanden, slachtoffers en samenleving). De beleving en visie maakt meestal een partieel deel uit van een grotere studie, wat de zichtbaarheid van deze ervaringen reduceert.

De verzameling van bestaande belevingsstudies maakte duidelijk dat sommige alternatieven voor de gevangenisstraf meer aandacht krijgen dan andere. Daarnaast valt op dat de schaarse onderzoeken over ervaringen meestal de visies van actoren belicht (BEYENS, 2000; MAES, 2012; VAN DER LAENEN, 2004) en dat sommige partijen geen aandacht krijgen (zoals de naastbestaanden). Het bestaande onderzoek is meestal kwalitatief van aard, gebaseerd op interviews of focusgroepen met de respondenten. Beperkingen hebben voornamelijk te maken met de steekproef, die klein en weinig divers is. Sommige studies werden ook ge-

confronteerd met een lage respons. Ten slotte is het belangrijk oog te hebben voor de context waarin het onderzoek gebeurde (bv. evaluatie studies over een pilootproject, oudere studies, enzovoort). Het is duidelijk dat alternatieve strafuitvoeringsmodaliteiten niet meer zullen verdwijnen uit ons justitieel systeem: het bestaan ervan wordt niet langer in vraag gesteld. De resultaten van bovenvermelde studies tonen aan dat dergelijke alternatieven op steun kunnen rekenen. Belevingsonderzoek, dat een accuraat beeld geeft over de invloeden van een straf, wordt daarom steeds belangrijker om bestaande vragen (zoals de vraag naar de invloed van supervisie op naastbestaanden) te kunnen beantwoorden.

Referenties

- AERTSEN, I. (1993). Slachtoffers van crimineel geweld: een kwalitatief-fenomenologische analyse. In PETERS, T. & GOETHALS, J. (Eds.), *De achterkant van de criminaliteit. Over victimologie, slachtofferhulp en strafrechtsbedeling*. Antwerpen: Kluwer Rechtswetenschappen België, 177-221.
- AERTSEN, I. (2011). Punitivity from a victim's perspective. In SNACKEN, S. & DUMORTIER, E. (Eds.), *Resisting punitiveness in Europe?* New York: Routledge.
- BARTHOLEYNS, F. (2012). Expériences de probation: la justice pénale vécue comme trouble. In VANHAMME, F. (Ed.), *Justice! Entre pénalité et société vindicatoire*. Montréal: Erudit.
- BEYENS, K. (2000). Toezien op elektronisch toezicht. *Orde van de dag*, 10, 23-32.
- BEYENS, K., BAS, R., & KAMINSKI, D. (2007). Elektronisch toezicht in België. Een schijnbaar penitentiair ontstoppingsmiddel. *Panopticon*, 3, 21-40.
- COLLE, P. (2000). Een marktonderzoek naar alternatieve straffen: een verkenning van de kennis en meningen van advocaten en publieke opinie over AS. *Fatik*, 87, 4-9.
- COLMAN, C., DE RUYVER, B., VANDER LAENEN, F., VANDERPLASSCHEN, W., BROEKAERT, E., DE KEULENAER, S., & THOMAS, S. (2011). *De drugbehandelingskamer: een andere manier van afhandelen. Het proefproject geëvalueerd*. Antwerpen: Maklu.
- DANTINNE, M., DUCHÊNE, J., LAUWAERT, K., AERTSEN, I., BOGAERTS, S., GOETHALS, J., & VLAEMYNCK, M. (2009). Peine de travail et vécu du condamné. Beleving van de veroordeelde tot een werkstraf (unpublished). Liège-Leuven: Université de Liège; Katholieke Universiteit Leuven.
- DE WREE, E., DE RUYVER, B., VERPOEST, K., & COLMAN, C. (2008). All in favour? Attitudes of stakeholders and drug users towards judicial alternatives. *European journal on criminal policy and research*, 14, 431-440.
- FOD JUSTITIE. (2011). Justitie in cijfers. Retrieved from http://justice.belgium.be/fr/binaries/JIC_2011_NL_tcm421-157786.pdf
- GOETHALS, J., VAN AERSCHOT, G., & WYSEUR, L. (2005). Publieke opinieonderzoek omtrent justitie: zinvol, maar voorzichtigheid geboden. *De orde van de dag*, 29, 21-26.
- LEMONNE, A., VAN CAMP, T., VANFRAECHEM, I., & VANNESTE, C. (2007). Onderzoek met betrekking tot de evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van inbreuken. Eindrapport. (Vol. 19b). Brussel: NICC, 356 + bijlage.
- MAES, E. (2012). Elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis. Enkele beschouwingen over een aantal juridisch-technische en praktisch-organisatorische aspecten. *Panopticon*, 33(2), 110-124.
- MAIR, G., & NEE, C. (1990). *Electronic monitoring: the trials and their results*. Home Office Research Study 120. London: Home Office.
- MARTIN, J.S., HANRAHAN, K., & BOWERS, J.H. (2009). Offenders' perceptions of house arrest and electronic monitoring. *Journal of Offender Rehabilitation*, 48, 547-570.
- PARL. ST., KAMER, 2012-2013, nr. 53 2586/027, p. 35 – Algemene beleidsnota justitie [Annieke Turtelboom].
- PARMENTIER, S., VERVAEKE, G., GOETHALS, J., & DOUTRELEPONT, R. (2004). *Justitie doorgelicht: de resultaten van de eerste Belgische 'justitiebarometer'*. Leuven: Academia Press.
- ROBERT, L. (2011). Vrouwe Justitia: 'horen, zien en ... leren?'. *Panopticon*, 1, 1-5.
- ROBERT, L., & STASSART, E. (2009). Onder elektronisch toezicht gestelden aan het woord: krachtlijnen uit het eerste Belgische onderzoek. In DAEMS, T., DE DECKER, S., ROBERT, L., & VERBRUGGEN F. (Eds.), *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Leuven: Universitaire Pers Leuven, 9-33.
- SIGNIFICANT GfK. (2007). De Belgen en justitie in 2007. Resultaten van de tweede Belgische justitiebarometer.

SIGNIFICANT GfK. (2010). De Belgen en justitie in 2010. Resultaten van de derde Belgische justitiebarometer.

STASSART, E. (2000). Kritische doorlichting van het elektronisch toezicht aan de hand van een belevingsonderzoek. *De orde van de dag*, 10, 45-51.

VAN FRAECHEM, I., LEMONNE, A., & VANNESTE, C. (2010). Wanneer het systeem de slachtoffers ontmoet. Eerste resultaten van een evaluatieonderzoek aan gaande slachtofferbeleid. Gent: Academia Press.

VANDER LAENEN, F. (2004). De nieuwe Ministeriële Omzendbrief voor druggebruikers. Het vervolgingsbeleid laat er zich niet door leiden. *Panopticon*, 5, 9-29.

VANHAEMEESCH, D., & VANDER BEKEN, T. (2012). Electronic monitoring: convicts' experiences in Belgium. In COOLS, M., DE RUYVER, B., EASTON, M., PAUWELS, L., PONSAERS, P., VANDE WALLE, G., VANDER BEKEN, T., VANDER LAENEN, F., VYNCKIER V. G. & G. (Eds.), *Social conflicts, citizens and policing*. Antwerpen: Maklu, 77-96.

VERFAILLIE, K. (2011). Punitive Needs, Society and Public Opinion: An Explorative Study of Ambivalent Attitudes to Punishment and Criminal Justice. In SNACKEN, S. & DUMORTIER E. (Eds.), *Resisting punitiveness in Europe?* New York: Routledge, 225-246.

RECHT EN GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG / LAW AND MENTAL HEALTH

Tucht en gedetineerden met een psychiatrische problematiek

Ciska Wittouck^a
 Freya Vander Laenen^b
 Tom Vander Beken^c

- ^a Wetenschappelijk medewerker, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent (Corresp.: Ciska.Wittouck@ugent.be).
- ^b Docent, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent.
- ^c Hoogleraar, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent.

1. Inleiding

In de België wordt de tuchtprocedure in de gevangenissen beschreven in artikel 122 tot en met 146 van de Wet van 12 januari 2005 houdende de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden (hierna Basiswet), deze titel van de Basiswet is in werking getreden via het koninklijk besluit van 21 april 2011. Voor deze bijdrage zijn twee artikelen van deze wet van belang: 1) in artikel 144§1 wordt gespecificeerd dat *'... een tuchtrechtelijke inbreuk ... stelt hij een rapport op voor de directeur. ... Het rapport, ..., vermeldt ... en de concrete omstandigheden waarin de feiten plaatsvonden. ... De directeur laat zich alle nuttige informatie bezorgen voor de beoordeling van de zaak'*, en 2) in artikel 143§1 wordt beschreven dat *'bij de keuze van de aard*

en de omvang van de tuchtsanctie wordt rekening gehouden met ... verzachtende omstandigheden ...'. De basiswet is zowel van toepassing op gedetineerden als geïnterneerden. Hierbij kunnen echter enkele bedenkingen gemaakt worden. Ten eerste, een geïnterneerde werd ontoerekeningsvatbaar verklaard wat betreft zijn daden in de samenleving, maar is blijkbaar wel toerekeningsvatbaar wat betreft zijn daden tijdens detentie. Ten tweede ligt de procedure via de welke iemand al dan niet ontoerekeningsvatbaar wordt verklaard reeds geruime tijd onder vuur (DE CLERCQ & VANDER LAENEN, in press; VANDEVELDE *et al.*, 2011). Geïnterneerd worden, wordt in deze wel eens omschreven als een 'loterij' omdat vaak toevalsfactoren in plaats van objectieve maatstaven aan de basis van een interneringsmaatregel liggen. Ten slotte voorziet de Basiswet in artikel 167§1 expliciet in een tijdelijke bepaling: de Basiswet is ook van toepassing op geïnterneerden zolang de rechtspositie van geïnterneerden niet in een afzonderlijke basiswet is geregeld. Tot op vandaag heeft de wetgever geen stappen gezet om werk te maken van deze basiswet (VANDER LAENEN, 2009). Men kan zich evenwel afvragen of de ontwikkeling van een afzonderlijke basiswet voor geïnterneerden een afdoende antwoord vormt, aangezien de problematiek evenzeer geldt voor gedetineerden met psychiatrische stoornissen en/of mentale beperkingen.